

"ALMAN BELGELERİ ERMENİ SOYKIRIMI 1915-16"

**"DER VÖLKERMORD AN DEN ARMENIERN 1915/16.
DOKUMENTE AUS DEM POLITISCHEN ARCHIV
DES DEUTSCHEN AUSWÄRTIGEN AMTS"**

Yazar: Wolfgang Gust,

Belge Yayınları, Ocak 2012, 992 s.

Wolfgang Gust'un "Alman Belgeleri Ermeni Soykırımı 1915-16" isimli eseri, 1915-16 yıllarında Osmanlı coğrafyasının kısmen Ermenilerce meskun bölgelerinde yaşanmış olaylarla ilgili bilgiler içeren Alman diplomatik belgeleri derlenerek oluşturulmuştur. Kitabın esas kütesini oluşturan bu belgeler çeşitli başlıklar altında yine Wolfgang Gust tarafından değerlendirilerek okuyucuya kitabın "ana fikri" sunulmaya çalışılmıştır.

Eser Türkçeye Zekiye Hasançebi ve A. Takcan tarafından çevrilmiştir. Kitaptan edindiğimiz bilgilere göre, haftalık *Der Spiegel* dergisinin dış haberler editörü olan Wolfgang Gust, 1993'ten bu yana serbest çalışmaktadır ve aynı zamanda www.armeniocide.net isimli internet portalının kurucusu olup eşi ile birlikte kendisini sözde "Ermeni Soykırımı" belgelerinin derlenmesine adanmıştır. Ragıp Zarakolu'nun "Sonsöz Yerine" başlıklı yazısı ile sona eren kitap, kendi içerisinde alt başlıklara ayrılan on üç bölümden ve İngilizce özetlerden oluşmaktadır.

Kitabın "Önsöz"ü Amerika'da bulunan Zoryan Enstitüsü'nün Soykırım Araştırmaları Müdürü Vahakn N. Dadrian tarafından yazılmıştır¹. Vahakn Dadrian'ın "soykırım iddiaları" hususundaki nüfuzu Gust ve eseri için önemli bir referans niteliği taşımaktadır.

"Önsöz" bölümünde genel olarak Vahakn Dadrian'ın konuyla ilgili şahsi değerlendirmeleri hakimdir. Dolayısıyla bu değerlendirmeler meselenin tarihi özünden çok uluslararası siyasi gündeldeki taraf olma durumu ile ilgilidir. Bu durum kitabı tarihi bir perspektif içerisinde algılamayı güçleştirmektedir. Vahakn Dadrian yazısında, "*Elinizdeki kitabın ana amacı, soykırımı, mümkün olduğunca kapsamlı bir biçimde belgelemektir; ancak bunu yaparken, aynı zamanda her türlü inkarın var olma nedenini de*

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. www.zoryaninstitute.org "Vahakn N. Dadrian Brief Biography and Bibliography of Published Works", ziyaret tarihi: 03/11/2013, 15:02

çürütmeye de çalışacaktır.” sözleriyle kitabın asıl amacının yerine getirilmesinde hangi materyalleri nasıl kullandığına ve izlediği yöntemin bilimsel kriterler çerçevesinde ikna edebilirliği hususuna değinmemektedir. Yalnızca yapıldığını tahayyül ettiği “soykırımı” kanıt olarak bazı Alman diplomatların duygu ve düşüncelerini ve dolaylı olarak naklettikleri duyumları göstermektedir.

Vahakn Dadrian’ın “Önsöz”ünü takiben “Giriş Ve Metod” bölümü, başlıkla anons edilen amacı yerine getirmemektedir. Bu nedenle bilimsel bir algı ölçütünde Ermeni İddiaları lehine ikna olma arzusu taşıyanları hayal kırıklığına uğratmaktadır. Wolfgang Gust, bu bölümde çıkarımlarını oluşturmasını sağlayan metodolojik bir yaklaşım sergilememekte, konuyu tarihsel bir olaylar örgüsünün içerisinde bütünüyle koparıp, apansız zuhur etmiş bir “soykırımı” indirgemektedir. Yazarın bu konudaki referansı ise daha sonra bahsedilecek olan Alman misyoner Johannes Lepsius’tur.

“Ermeniler” başlıklı kısa bölümde, Osmanlı yönetimindeki Ermenilerin, sosyal ve ekonomik durumuna değinilmektedir. 1914’te imparatorluğun geneline yayılan yabancı okullarda binlerce Ermeni öğrencinin eğitim aldığı, bu öğrencilerin yabancı ülkelerdeki üniversitelerde eğitimlerine devam ettikleri ve Osmanlı ülkesinde sosyal açıdan çok iyi yerlere geldikleri bilgisine yer verilmektedir. İlaveten “Ermeniler” gibi geniş kapsamlı bir başlığın altındaki bu bölüm Ermenilerle ilgili kapsamlı ve “soykırım” sürecini bütünlükte, okuyucuyu şüpheye yer bırakmayacak şekilde ikna eder izlenimini uyandırmaktadır. Oysaki okuyucu, bu iki sayfalık bölümde soykırım kavramı ile özdeş, tarihi bir sürecin içinden anlamsızca ayrıştırılmış muğlak bir “Ermeniler” tablosuyla karşılaşmaktadır ki, bu durum eserin dokuz yüz doksan iki sayfalık hacmi ve belgelere dayanmışlık iddiasıyla vaat ettiklerinin aksini işaret etmektedir. Ayrıca şu cümleler meseleye tarafsız ve bilimsel bir temelde yaklaşmanın tipik bir örneği olması bakımından hayli ilginçtir:

“...Çünkü Osmanlı İmparatorluğu’nda sivil ve askeri yüksek devlet hizmeti sırf Türkler için hak olarak kabul edildiğinden, Ermeniler (tıpkı Avrupa’daki Yahudiler gibi) serbest mesleklere yöneldiler ve doğudaki şehirlerde hemen hemen tüm doktorluk veya avukatlık mesleklerini olduğu gibi iktisadi ve ticari eliti de oluşturdular.”

Osmanlı imparatorluğunda “sivil ve askeri yüksek devlet hizmeti” hiçbir etnik gruba özellikle de Türklere hak olarak verilmemekle beraber, gerekli liyakate sahip olanlar bu görevlere usulüne uygun olarak atanırlardı. Osmanlı Devleti’nin teşkilat tarihi hakkında bilgi sahibi olmadan yapılan bu tür çıkarımlar, oluşturulmaya çalışılan tablonun bütününde yanlışlıklara ve eksikliklere sebep olmaktadır. Tıpkı bu örnekte olduğu gibi.

“Kaynakların Durumu” başlıklı bölümde yazar, savına kaynak olarak konsolosluk çalışanları ve bu çalışanların yakın ilişki içerisinde oldukları anlaşılan yabancı yardım kuruluşlarının görevlilerinden elde edilen verilere yer vermektedir. Bu veriler daha çok görgü tanıklığından elde edilmiş dolaylı aktarımlar mahiyetindedir ve doğal olarak tek taraflıdır. Yazar ayrıca konuyla ilgili Amerikan kaynaklarının “tarafsızlığına” değinmekte ve zikredilen diplomatların ülkelerine döndükten sonra raportörlük yaparak oluşturduğu “kaynaklar-belgeler” olduğu bilgisini de paylaşmaktadır. Amerikalı diplomatların yuvalarına döndükten sonra kayıtlara geçtikleri belgeler ve kaynakların tarihçiler tarafından “*olayları geriye doğru aktarmaları*” nedeniyle sorunlu belgeler olarak nitelendirildiklerine de değinmektedir. Bölüm, kitaba kaynaklık eden Alman Belgelerinin nitelikleri hakkında bilgi verilmek suretiyle sonlandırılmıştır.

“Sürgünler ve İmha Eylemleri” adlı bölüm, kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmıştır. Bölüm, 24 Nisan 1915’te başlayan Ermeni Tehciri sürecini, “sürgün ve kıyımların” yapıldığı sistemli bir “soykırım” olarak aktarmaktadır. Bu aktarımın doğal kaynağı ise yine diplomatlar, yabancı yardım kuruluşlarının görevlileri ve kimler olduğu meçhul görgü tanıklarındır.

“Soykırım Bahaneleri” bölümünde Gust, “*Türklerin Ermenileri dini ve sosyal açıdan kışkırdıkları ve onlardan hoşlanmadıklarını*” vurgulanmıştır. Yazar, Ermenilerin İtilaf Devletleri ve özellikle de Rusların desteğiyle isyan etmelerini ve sistemli bir şekilde silahlanmalarını “suçsuz” Ermeni halkının, “Müslüman zulmüne” karşı bir nefis-i müdafaası şeklinde değerlendirmektedir.

“Ermenilerin Devrim Hedefleri Ve Almanların Gözlemleri” başlıklı bölümde, Alman diplomatlar ve gözlemciler tarafından Osmanlı İmparatorluğu’nda her hangi bir Ermeni tehdidinin gözlemlenmediği, dolayısıyla tehciere sebep olan isyan ve terör hareketlerinin aslında bir öz savunma olduğu iddia edilmektedir. Türklerin ileri sürdüğü gerekçeler ise, “komplo iddiaları” olarak nitelendirilmiştir. Aynı şekilde “Sözde Ermeni İsyancıları” bölümü de bu bölümün devamı niteliğinde olup, Zeytun, Dört Yol ve Akdeniz Kıyıları, Fundacık, Musa Dağ ve Urfa isyanları aynı perspektif içerisinde değerlendirilmekte ve aynı argüman kullanılmaktadır. Ayrıca konuya yönelik Türklerin gerekçeleri Ermenileri yok etmek için bahane olarak gösterilmektedir.

“Soykırımın Sorumluları” adını taşıyan bölümde, tehcir emrini uygulamakla görevli devlet memurları, jandarmalar, askerler sözde kıyımın sorumlu ve failleri olarak tanımlanmıştır. Farklı duyumlardan alınan tutarsız isimlerle bir failler tablosu çizilmektedir. Ayrıca tehcirin nihai hedefinin Ermenileri imha etmek olduğu vurgulanmakta, fakat bunun için neden tehcir gibi zahmetli ve hukuki alt yapı gerektiren bir yöntemin uygulandığı açıklanmamaktadır.

“Almanların Rolü” bölümünde ise Alman yöneticilerin sözde soykırıma karşı tepkisizliği, Osmanlı ile askeri ittifaka duyulan mecburiyetten dolayı sessiz kalma bağlamında değerlendirilmiştir. İlaveten konuyla ilgili Alman diplomatların tutumları değerlendirilmiş ve bu konuda Almanlara da sorumluluk yüklenmiştir.

“Türkiye’de Alman Askeriyesi” başlıklı bölümde ise I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı-Alman ittifakının bir gereği olarak Türkiye’de görev yapan Alman askerleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu askerlerin görev yerleri itibariyle tehcirin uygulandığı bölgelerde seyahat ettikleri ancak Türklerin bir şekilde yapılan “kıyımı” kendilerinden gizlediği iddialarına yer verilmektedir. Bu konuda Alman askerlerinin tutumunu ise Martin Neipage isimli bir Başöğretmen aktarmaktadır. Ayrıca Almanların Belçikalılara uygulamış oldukları sürgün örneği ile tehcir kararı ilişkilendirilerek, konu ile ilgili Almanların rolü belirtilmeye çalışılmıştır.

Yazar, “Alman Hıristiyanları Ve Johannes Lepsius’un Rolü” başlıklı bölümde “Ermeni İddiaları” savunucularına rehberlik eden Alman din adamı, misyoner ve “Alman-Ermeni Toplumu Derneği” kurucularından Johannes Lepsius ve faaliyetleri hakkında bilgi vermiştir. Bu bilgiler ışığında başlangıçta, bölgedeki Ermenilerin Rusların etki alanından çıkıp, Alman çıkarları doğrultusunda yönlendirilmeleri konusunda politik faaliyetler amacı güden Lepsius, sonradan “Ermeni Dostu” olma yolunda bir dönüşüm sürecine girmiş, “*Almanya Ve Ermenistan / 1914-1918 / Diplomatik Belgeler*” adlı kitabıyla soykırım iddialarının başlıca kılavuzlarından biri olmuştur. Bölümde bu kitabın oluşum süreci de ele alınmaktadır.

“Alman Dışişleri Bakanlığı Siyasi Arşiv Belgeleri” adlı bölüm buraya kadar Wolfgang Gust tarafından aktarılmış olan bilgilerin dayandığı noktanın temelini oluşturmaktadır. Bu belgeler yazar tarafından adı geçen siyasi arşivden derlenmiştir ve Alman diplomatların kendi aralarında, zaman zaman merkezle veya bölgedeki yabancı misyon görevlileriyle yazışmalarını içermekle birlikte, kanıt kabilinden gösterilen “kaynaklar” çoğunlukla duyumlara dayanmaktadır. Yaşandığı iddia edilen olaylar başka verilerle tamamlanmamakta ve karşı taraf yok sayılmaktadır. Dolayısıyla bu belgelerin “Ermeni Sorunu” üzerine yapılacak değerlendirmelerdeki bağlayıcılığı şüphelidir. Türklerle olan müttefik ilişkileri nedeniyle dönemin popüler gelir aracı “Ermeni Sorunu”ndan yeterince istifade edemediğini düşünen Almanların, doğuda Ermenilerin koruyuculuğunu tek başına Ruslara bırakmaktan duydukları endişe bu belgelerin çoğunda kendisini göstermektedir. Kitapta 185 ile 189’ncü sayfalarda yer alan, İstanbul Büyükelçisi Wangenheim’in Alman İmparatorluğu Başbakanı Bethmann Hollweg’e yazdığı mektuptaki şu ifadeler bahsedilen durumun çarpıcı bir örneğini teşkil etmektedir:

“Ermeni sorunu bugün kesin bir yol ayrımına gelmiş bulunuyor. Eğer Ermeniler haklı istekleriyle gelip, bizim onlara kapattığımız kapularımıza çarpıp geri döneceklerse kendilerini ister istemez Rusların kucağına atacaktırlar. Eğer bu gerçekleşirse Küçük Asya sorununun barışçı çözümü veya Türkiye'nin yeniden kuruluşu için çok az umut kalacaktır. Diğer taraftan, eğer biz yukarıda tanımlanan yoldan Ermeni hareketi üzerinde etkili olabilirsek, kendi çıkarlarımızın korunması ve geliştirilmesi yanında Türklerin reform çalışmalarını destekleme ve Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması için çalışan güçleri felce uğratmada elimize önemli bir silah geçmiş olacaktır. İleride Türkiye'nin dağılma sürecinin durdurulamayacağı anlaşılırsa, Küçük Asya'daki çıkarlarımızın savunulmasında yerli Ermeni unsurların bizim arkamızda olması büyük önem kazanacaktır”

Tarih adı verilen bilim, normları ve kuralları gereğince fizik, kimya, geometri gibi özünü gerçekten ve rasyonel değerlerin oluşturduğu örüntülerden almaktadır. Bu örüntüleri oluşturan motiflerden herhangi birinin yok sayılması, yerlerinin değiştirilmesi bu gerçeklik bütünü ortadan kaldırmadığı gibi bilimin doğası gereği daha güçlü ve çarpıcı bir şekilde kendisini göstermesine neden olur. Dolayısıyla tarih biliminin, uluslararası ilişkiler bazında kendi lehlerine manevra yapmak niyetinde olan kişi veya toplulukların başvuru kaynağı olması sadece tarihçiler açısından değil bütün bilim çevreleri açısından kabul edilemez bir durumdur. “Ermeni Meselesi” bilimsel temelde değerlendirilmesi zaruri olan nüvesiyle ve günümüze yansıyan tartışmalı uzantılar içermesi sebebiyle son derece hassas bir durumdur. Dolayısıyla aynı derecede hassas ve metodolojik bir yaklaşım gerektirmektedir ve bu sebeple siyasi alanda slogan aracı olmaktan mutlak suretle uzaklaştırılmalıdır. Son olarak “Ermeni Sorunu”nu bilimsel bir temelde inceleyip eldeki verileri karşılaştırmalı olarak tarayarak sağlıklı bir sonuca ulaşmak isteyen herkes bu kitabı mutlaka edinmelidir. Zira bizce bu eser, tarafsız ve bilimsel bir çalışmanın nasıl olması gerektiği kadar nasıl olmaması gerektiği konusuyla da ilgilenenlerin başucu kitabı olabilecek niteliktedir.